

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİLERİ: MUĞLA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Nahide Zeynep ŞENLİK^{1*}, Özlem BALKAN^{1*}, Şule AYCAN^{2*}

¹ Muğla Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Öğretmenliği Bölümü, Muğla, TÜRKİYE

² Muğla Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kimya Bölümü, Muğla, TÜRKİYE

Özet: Bu çalışmada, Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programında 2008–2009 öğretim yılında öğrenim gören 138 öğretmen adayının eleştirel düşünme eğilimleri araştırılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, 26 sorudan oluşan kişisel bilgi formu ile 51 maddelik Kaliforniya Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği (CCTDI-T) kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 14,0 paket programı yardımıyla istatistiksel olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel düşünme, eğitim fakültesi, öğretmen adayı.

CRITICAL THINKING DISPOSITIONS OF PRE-SERVICE TEACHER: MUĞLA UNIVERSITY EXAMPLE

Abstract: In this study, it has been investigated that critical thinking dispositions of 138 pre-service teacher, Science Teaching and Social Sciences Teaching students at the Faculty of Education at Muğla University on 2008-2009 academic year. Two data collection instruments were used: personal inquiry form with 26 questions and California Critical Thinking Dispositions Inventory-Turkish Version (CCTDI-T) with 51 items. The data has been evaluated by SPSS 14.0 statistical package program.

Key words: Critical thinking, faculty of education, pre-service teacher.

***Sorumlu yazar**

suleaycan@hotmail.com

1. GİRİŞ

Çağdaş eğitim anlayışında; hazır bilgileri sorgulamadan kabullenen bireyler yetiştirmek yerine, neyi niçin ve nasıl öğrenmesi gerektiğini bilen, öğrendiği bilgileri kullanan, geliştiren ve yeni bilgi üreten bireylerin yetiştirilmesi amaçlanır. Bu nedenle eğitim sisteminin önemli rollerinden biri topluma eleştiren düşünen bireyler kazandırmaktır [1].

Düşünme; düşünceye yönelmek dünyaya yönelmektir, dünyaya yönelen düşüncelerden de yararlanarak dünyayı kavramaya ve onun dönüştürülmesine katkıda bulunmaya çalışmaktır. Amaç gerçeği tanımak ve tanıtmaktır, böylece insanı dünyada daha da egemen kılmaktır [2].

Zekâ ölçümleri ile olumlu doğrusal ilişki gösteren eleştirel düşünme ise, kendi düşüncemizi ve başkalarının fikirlerini daha iyi anlayabilmek ve düşünceleri açıklayabilme becerimizi geliştirmek için gerçekleştirilen etkin, örgütlü ve işlevsel bir bilişsel süreç olarak tanımlanabilir [3].

Eleştirel düşünmenin daha iyi anlaşılabilmesi için farklı araştırmacıların yapmış oldukları tanımların ve bu tanımların dayandığı bakış açılarının açıklanması gerekmektedir.

Eleştirel düşünme konusunda yapmış olduğu çalışmalarıyla tanınan Paul ve Elder, eleştirel düşünmeyi “kişinin kendi düşünmesini iyileştirmek için, düşünme eylemini gerçekleştirirken bunun üzerinde düşünmesi” olarak tanımlamakta ve bu tanımda iki şeyin oldukça önemli olduğunu belirterek, bunları şu şekilde açıklamaktadır [4].

- Eleştirel düşünme sadece bir düşünme değil, aynı zamanda kendi kendini geliştirmek için nelerin etkili olduğunu düşünmektir.
- Kendi kendini geliştirme de, bireyin düşünürken kullanacağı standartlar

konusundaki becerisiyle ilgilidir. Bir diğer deyişle, standartlar yoluyla kendi düşünme biçimini geliştirmesidir.

Pascarelle ve Terenzini eleştirel düşünmeyi, temel konuları ve tartışmadaki varsayımları tanımlama, konular arası ilişkileri fark etme, verilerden doğru çıkarımlar yapma, var olan ya da elde edilen verilerden sonuç çıkarma, verilerden o sonuçların çıkarılıp çıkarılmayacağını sınıama, kanıtları ya da otoriteyi değerlendirme gibi bunlardan tümü ya da bazılarını gerçekleştirecek bireysel becerileri içeren bir kavram olarak tanımlamışlardır [5]

Halpern ise eleştirel düşünmeyi “istenilen davranışların olabilirliğini artıran bilişsel beceri ya da stratejilerin kullanılması” olarak tanımlamıştır. Norris ve Ennis, basit olarak, eleştirel düşünmeyi neye inanılacağı ya da ne yapılacağına karar verme üzerine odaklanan mantıksal ve yansıtıcı bir düşünme olarak tanımlamaktadırlar [6]. Gelişmiş insanın eleştirel düşünebilen insan olduğu ve bu insanın her an algılayıp, düşündüğünü belirten Cüceloğlu, eleştirel düşünmeyi, “kendi düşünme süreçlerimizin bilincinde olarak, başkalarının görüşlerini göz önünde tutarak öğrendiklerimizi uygulayarak, kendimizi ve çevremizdeki olayları anlayabilmeyi amaç edinen aktif ve organize zihinsel bir süreç” olarak açıklamaktadır [3, 7]. Eleştirel düşünmenin kuralları; tutarlılık, birleştirme, uygulanabilme, yeterlilik ve iletişim kurabilme şeklinde özetlenebilir [8]. Eleştirel ve yaratıcı düşünce aslında birbirini tamamlamaktadır [9].

Eleştirel düşünme sürecinin içerdiği beceriler arasında: kanıtlanmış gerçekler ve öne sürülen iddialar arasındaki farklılığı yakalayabilme, elde edilen bilgilere ait kaynakların güvenilirliklerini test edebilme, ilişkisiz bilgileri kanıtlardan ayıklayabilme, önyargı ve bilişsel hataların farkında olabilme, tutarsız yargıların farkına varabilme, etkili soru sorabilme, sözlü

ve yazılı dili etkili kullanabilme, bireyin kendi düşüncelerinin farkına vardığı üst biliş ve benzerleri vardır. Bu beceriler eleştirel düşünme eğitiminin temellerini oluşturmaktadır [10].

Ülkemizde de bu konuda yapılmış araştırmalar vardır. Araştırmalarda eleştirel düşünme yeteneği birçok değişken bakımından incelenmiştir [2, 11–14].

M. K. Demir'in betimleyici çalışmasının evreni merkez ilçelerdeki Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı ilköğretim okullarının dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen "Eleştirel Düşünme Ölçekleri" kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda genel olarak öğrencilerin yüksek düzey eleştirel düşünme becerisine sahip oldukları ve öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin sınıf düzeyi ile sosyal bilgiler programı değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaştığı ortaya çıkmıştır [11].

Ay ve Akgöl'ün araştırması; cinsiyet ve yaş değişkeni ile eleştirel düşünme arasındaki ilişkiyi belirleyerek eleştirel düşünme faktörlerini belirlemeye katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Bu betimsel araştırmanın örneklemini Düzce il merkezindeki iki bin orta öğretim öğrencisi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Watson-Glaser Eleştirel akıl yürütme gücü testi YM formu kullanılmıştır. Bu araştırmanın sonucunda öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür [2].

Şengül ve Üstündağ'ın araştırmasının amacı, ortaöğretimde görev yapan fizik öğretmenlerinin sınıfta düzenledikleri etkinliklerde eleştirel düşünmeye nasıl yer verdikleri ve eleştirel düşünme eğilimi ile eleştirel düşünmeyi geliştiren etkinlikler arasında ilişkinin olup olmadığını saptamaktır. Araştırmaya Ankara'da 6 merkez ilçede görev

yapan 80 fizik öğretmeni katılmıştır. Fizik öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimleri düzeyini ölçmek amacıyla Kaliforniya Eleştirel Düşünme Eğilimi ölçeği (CCTD-I), eleştirel düşünmeyi geliştirme yoluyla düzenlediği etkinlikleri belirlemek için de Öğretmen Gözlem Formu (ÖGF) kullanılmıştır. Araştırma sonunda; fizik öğretmenlerinin düşük eleştirel düşünme eğilimi düzeyine sahip oldukları, sınıfta eleştirel düşünmeyi geliştiren etkinliklere yer vermedikleri ve eleştirel düşünme ile eleştirel düşünmeyi geliştiren etkinlikler arasında ilişkinin bulunmadığı ortaya çıkmıştır [14].

2. YÖNTEM

2. 1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır. Bu öğrencilerden şans yoluyla değişik sınıflardan belirlenen 69 Fen Bilgisi Öğretmenliği ve 69 Sosyal Bilgiler Öğretmenliği öğrencisi olmak üzere toplam 138 kişi araştırmaya alınmıştır. Araştırılanların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla, öncelikle 26 sorudan oluşan bir test uygulanmıştır. Bu özellikler Tablo 1–4'te verilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyet (Fen Bilgisi Öğretmenliği)

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kız	45	65.2
Erkek	24	34.8
Toplam	69	100.0

Tablo 2. Cinsiyet (Sosyal Bilgiler Öğretmenliği)

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kız	38	55.1
Erkek	31	44.9
Toplam	69	100.0

Tablo 3. Cinsiyet (Toplama Göre)

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kız	83	60.1
Erkek	55	39.9
Toplam	138	100.0

Tablo 4. Bölüm (Toplama Göre)

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Fen	69	50.0
Sosyal	69	50.0
Toplam	138	100.0

2. 2 Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada öğretmen adaylarının eleştirel düşünce eğilimleri, Kaliforniya Eleştirel Düşünce Eğilimi Ölçeği (CCTDI-T) yardımıyla belirlenmiştir. Kaliforniya Eleştirel Düşünce Eğilimi Ölçeği, 7 alt boyut olmak üzere toplam 75 maddeden oluşmuştur ve Delphi Projesinin ortaya koyduğu eleştirel düşünme tanımlamasında yer alan kriterler göz önüne alınarak 1992 yılında Facione ve Gainen tarafından geliştirilmiştir [13]. Özgün form, üçü uzman psikolog, üçü psikolog, biri mütercim tercümanlık bölümü öğretim görevlisi ve biri de sosyal psikoloji anabilim dalı doktora öğrencisi olmak üzere toplam sekiz kişi tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Türkçeye çevrilen ölçeğin kapsam geçerliliği için başvuru uzman kanısı yeterli görülmüştür. Toplam 6 boyut ve 51 maddeden oluşan yeni ölçeğin (CCTDI-T'nin) güvenilirlik katsayısı (alfa) 0.88 olarak bulunmuştur [15].

Araştırmada ölçeğin değerlendirmesi yapılırken, her madde için verilen puan esas alınmıştır. Olumsuz maddeler için tersi bir puanlama yapılmıştır. Puanlamada en yüksek puan 306 olup, 240'ın altında puan alanların düşük, 240–300 arasında puan alanların orta, 300 üstü puan alanların ise yüksek eleştirel düşünme eğilimine sahip oldukları kabul edilmiştir.

2. 3. İşlem

Çalışmanın verileri SPSS 14,0 paket programı ile değerlendirilmiştir. Hesaplamalarda t-testi ve Anova uygulanmıştır.

- 1- Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin; cinsiyete, kişisel bilgisayar sahip olup olmamaya, yazın bir işte çalışıp çalışmamaya, okudukları bölümle ilgili güncel yayınları takip edip etmemeye, okuduğu bölümü sevip sevmemelerine, kardeş sahibi olup olmamaya ve okudukları bölüme göre fark gösterip göstermediği “bağımsız t-testi” kullanılarak analizlenmiştir.
- 2- Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin; kardeş sayısına, anne babanın öğrenim durumuna, anne baba mesleğine, kişisel ve ailevi gelire, hobilere, kaç yabancı dil bildiğine, hangi tür liseden mezun olduğuna göre fark olup olmadığı “anova (Turkey)” testi kullanılarak analiz edilmiştir.
- 3- Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin; Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmen adayları bakımından karşılaştırılması amacıyla iki grubun ortalamaları ve eleştirel düşünme eğilimi seviyeleri Excel'deki “ortalama” ve “eğer” formülleri kullanılarak hesaplanmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgulardan farklılık gösteren değişkenler için yorum yapılmıştır (Tablo 5–9).

Tablo 5. Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile Bilgisayar Sahibi Olup Olmama Arasındaki Farklılık

Bilgisayar var mı?	N	Ortalama	Sd	t	p
Evet	88	202.75	20.315	2.466	.015
Hayır	50	193.76	21.047	2.442	.016

Tablo 5'ten görüldüğü gibi; öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile bilgisayar sahibi olmaları ve olmamaları bakımından önemli bir fark olduğu ve bu iki farkın istatistiksel olarak da anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < 0.05$). Eleştirel düşünme eğilimi bilgisayar sahibi olanların yönünde yüksek çıkmıştır.

Tablo 6. Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile Ailede Okuyan Başka Kardeş Olup Olmama Arasındaki Farklılık

Okuyan kardeş var mı?	N	Ortalama	Sd	t	p
Evet	96	196.93	20.543	-2.206	.029
Hayır	42	205.40	21.208	-2.178	.032

Tablo 6'dan görüldüğü gibi; eleştirel düşünme eğilimleri ile ailede okuyan başka kardeş olması ve olmaması bakımından önemli bir fark vardır. Bu iki fark istatistiksel olarak da anlamlıdır ($p < 0.05$).

Bu çalışmada eleştirel düşünme eğiliminin, ailesinde kendinden başka okuyan kardeşi olanlar yönünde fazla çıktığı görülmektedir.

Tablo 7. Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile Bölümlerini Sevip Sevmeme Arasındaki Farklılık

Bölümü seviyor	N	Ortalama	Sd	t	p
Evet	84	202.82	20.298	2.298	.024
Hayır	56	194.37	21.587	2.255	.026

Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile bölümlerini sevmeleri ve sevmemeleri bakımından anlamlı düzeyde bir fark vardır. Bu iki fark istatistiksel olarak da anlamlıdır ($p < 0.05$). Eleştirel düşünme eğilimi bölümü sevenler yönünde daha yüksek çıkmıştır.

Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile bölümleriyle ilgili güncel yayınları takip edenler ve etmeyenler bakımından önemli bir fark vardır. Bu iki fark istatistiksel olarak da anlamlıdır ($p < 0.05$). Eleştirel düşünme eğiliminin güncel yayınları takip edenler yönünde yüksek çıktığı görülmektedir

Tablo 8. Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile İlgili Güncel Yayınları Takip Edip Etmeme Arasındaki Farklılık

Güncel yayınları izliyor	N	Ortalama	Sd	T	p
Evet	55	204.70	20.770	2.321	.022
Hayır	83	196.33	20.475	2.314	.023

Tablo 9'a göre öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile Fen Bilgisi Öğretmenliği öğrencisi veya Sosyal Bilgiler Öğretmenliği öğrencisi olma bakımından önemli bir fark yoktur ve bu iki fark istatistiksel olarak da anlamsızdır ($p > 0.05$).

Tablo 9. Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile Bölümleri Arasındaki Farklılığın Karşılaştırılması

Bölüm	N	Ortalama	Sd	t (-)	p	Puan seviyesi
Fen	69	189.93	21.526	.316	.753	Düşük
Sosyal	69	200.06	20.521	.316	.753	Düşük

Öğretmen adaylarının puanları ortalama olarak değerlendirildiğinde; Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının puan ortalaması biraz daha yüksektir. Her iki bölümün de ayrı ayrı puan ortalamaları, 240 puandan düşük çıkmıştır ve kullanılan ölçeğe göre iki grubun da eleştirel düşünme eğilimi düzey bakımından düşüktür. Fizik öğretmenleri üzerinde yapılan benzer bir çalışmada; bu öğretmenlerin CCTDI-T ortalama toplam puanı 232,35 olarak belirlenmiştir [14].

4. SONUÇ

Araştırmadan elde edilen veriler değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarının cinsiyete göre eleştirel düşünme eğilimlerinin farklılık göstermediği bulunmuştur. Benzer bulgular bazı araştırmacılar tarafından da elde edilmiştir [2, 13].

Aybek'in "Konu ve Beceri Temelli Eleştirel Düşünme Öğretiminin Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Üzerine Etkisi" adlı yayımlanmamış doktora tezindeki bulgularda da cinsiyetler arası farklılığa

raslanmamıştır [16]. Kürüm, öğretmen adaylarının eleştirel düşünme gücü düzeyleriyle, onların eleştirel düşünme gücünü etkileyen etmenleri belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi 1. 2. ve 3. sınıf öğrencilerinden oluşan 1047 kişilik bir örneklem üzerinde yürütülmüştür [17]. Tarama modelindeki bu araştırmada veri toplama aracı olarak Çıkrıkçı'nın Türkçeye çevirip geçerlik güvenilirlik çalışmasını yaptığı WGEAGT ile kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Veriler t testi, tek yönlü varyans analizi, Tukey HSD ve LSD testleri ile çözümlenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre öğretmen adaylarının gerek eleştirel düşünme gücü, gerekse eleştirel düşünme gücünü oluşturan beceriler yönünden orta düzeyde oldukları, cinsiyetin eleştirel düşünme gücü üzerinde belirleyici bir etken olmadığı bulunmuştur. Ancak Ay ve Akgöl'un yaptığı araştırmada cinsiyet ve eleştirel düşünme eğilimi arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Kız öğrenciler eleştirel düşünme gücü açısından erkek öğrencilere göre daha güçlüdürler [16].

Bulgulara göre; kişisel bilgisayara sahip olma ve olmama ile eleştirel düşünme eğilimi arasında anlamlı bir fark vardır. Bu iki fark istatistiksel olarak da anlamlıdır. Eleştirel düşünme eğiliminin, bilgisayara sahip olanlar yönünde daha yüksek olduğu görülmektedir. Komutlar doğrultusunda işlemler yapabilen araca bilgisayar denir [18]. Eleştirel düşünme, bireylerin amaçlı olarak ve kendi kontrolleri altında yaptıkları, alışılmış olanın ve kalıpların tekrarının engellendiği, önyargıların, varsayımların ve sunulan her türlü bilginin sınındığı, değerlendirildiği, yargılandığı ve farklı yönlerinin, açılımlarının, anlamlarının ve sonuçlarının tartışıldığı, fikirlerin çözümlenip değerlendirildiği, akıl yürütme, mantık ve karşılaştırmanın kullanıldığı ve sonucunda belirli fikirlere kuramlara veya davranışlara varılan düşünme biçimidir [19]. Bilgisayar verilen komutlarla kontrollü olarak varsayım ve bilgileri hızlı bir biçimde sına,

yargılama, değerlendirme ve çözümlenme fırsatı sağlayarak eleştirel düşünme hızını arttırabilir ve eleştirel düşünme kolaylığı sağlar denilebilir. Ayrıca bilgisayar sahibi olanların, internet kullanma olasılığını da düşünürsek; her türlü bilgiye ulaşmanın kolaylığına da değinmek gerekir. Bu durumun da eleştirel düşünmeye katkısı büyüktür denilebilir.

Araştırmada eleştirel düşünmeye etki eden bir diğer değişken olan, bölümle ilgili güncel yayınların takip edilmesi ve edilmemesi ile eleştirel düşünme eğilimi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fark istatistiksel olarak da anlamlıdır. Bölümleriyle ilgili güncel yayınları izleyen öğretmen adaylarının izlemeyenlere göre eleştirel düşünme eğilimleri daha yüksektir. Eleştirel düşünme eğiliminin bu yayınları takip edenler açısından bakıldığında, birey güncel yayınları takip ederek yeni fikirler edinir, güncel yayınları kıyaslayarak bakış açısı kazanır, görsel olarak karşılaştırma imkânı bulur, yaşaması ve birebir denemesi, görmesi mümkün olmayan en yeni bilgiye en kısa sürede ulaşmış olur. Cüceloğlu, eleştirel düşünmeyi "kendi düşünme süreçlerimizin bilincinde olarak, başkalarının görüşlerini göz önünde tutarak, öğrendiklerimizi uygulayarak, kendimizi ve çevremizdeki olayları anlayabilmeyi amaç edinen aktif ve organize zihinsel bir süreç" olarak açıklamaktadır [12]. Aktif süreci uygulayabilmek için organize süreci tamamlamak gerekir. Kent, çevre, doğa, insan ve toplum alanlarında hızla değişen bilgi çağı çerçevesinde neler olup bittiğini bilmek, sonra anlamak ve yorumlamak gerekir. Organize süreci tamamlamanın en önemli yolu, ilgi alanı ve gereklilik bazındaki güncel yayınları takip etmektir. En son kısım ise bilgileri ve düşünceleri kent, çevre, doğa, insan ve toplum alanlarına yansıtmak ve uygulamaktır; yani aktif süreçtir. Bu süreçlerin birleşmesiyle eleştirel düşünme tanımı ortaya çıkmış olur. Aktif sürecin içerisinde sosyal iletişimde bulunma, gözlem yapma, sürecin içerisinde aktif rol alma, organize etme, yaşantılarda

bulunma önemli bir yer kaplar. Örneğin; eleştirel düşünmeyi temelde bilgiyi etkili bir biçimde elde etme, değerlendirme ve kullanma yeteneği ve eğilimine dayandıran Özcan Demirel, eleştirel düşünmenin kurallarını şu şekilde açıklamaktadır.

.Tutarlılık: Düşüncedeki tezatlıkları ortadan kaldıracaktır.

.Birleştirme: Düşüncenin tüm boyutlarını ele alabilmelidir.

.Uygulanabilirlik: Kişi, anladıklarını bir modelde uygulayabilmelidir.

.Yeterlilik: Deneyim ve sonuçları sağlam bir temele dayandırabilmelidir.

.İletişim Kurabilme: Düşündüklerini birleştirerek anladıklarını çevresine anlaşılabilir bir şekilde iletebilmelidir [20]. Eleştirel düşünme eğiliminin güncel yayınları takip etmeyenler açısından bakıldığında ise, bireyin sosyal iletişim becerisi, gözlem yapma yeteneği, yaşantılarda bulunma eğilimi daha fazla gelişmiş olabilir. Birey bunun sonucunda sürekli fikir alış-verişinde bulunarak, kıyas ve değerlendirmeler yaparak yine de eleştirel düşünme becerisi kazanabilir.

Araştırmada bölümü sevmeye ve sevmeme ile eleştirel düşünme eğilimi arasında anlamlı bir fark vardır. Bu iki fark da istatistiksel olarak anlamlıdır. Bölümlerini seven öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri sevmeyenlere göre daha yüksektir. Güdüleme, kişilik, toplumsal, psikolojik ağırlıklı öğrenme kuramına göre öğrenme; kişinin yeteneklerine, onun biyolojik ve kültürel gelişimine, içinde yaşadığı toplumdaki kültüre, güdülenmişliğine, ilgisine, öğrenme ortamının havasına bağlıdır. Öğrenci, ilgi duyduğu alanda daha başarılıdır; çünkü onun sahip olduğu simge ve değer yargıları öğrenmeyi etkiler. Eğilim; bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelmedir [8]. Öğrencinin bölümünü sevmesi demek, bölümüyle ilgili bilişsel ve duyuşsal yetenekleri edindiği anlamına gelir. Bu yetenekler arasında; herhangi bir konuyu ele alırsak, kişinin bir konuya bakarken konuyla

ilgili bilgi sahibi olması, önyargılardan kurtulmuş olması, konuyu çok boyutlu olarak ele alabilmesi, zayıf ve güçlü yanlarını belirleyebilmesi, konunun öğelerini inceleyebilmesi, konunun içindeki tutarlılıkları ve tutarsızlıkları gerekçeleriyle sunabilmesi, konuyu başka konulara uyarlayabilmesi ve konuyla ilgili yeni fikirler üretebilmesi gerekir. Tüm bu yetenekler eleştirel düşünme yetilerinin de içinde yer alır. Eleştirel düşünme yeteneği ve eğilimi kazanmak için bölümü sevmek önemli bir katkı sağlar denilebilir. Derse olan ilgi duyuşsal hedeflerle kazandırılabilir, bunun için de eğitimde duyuşsal hedeflere daha fazla yer verilmelidir. Araştırmada kardeş sahibi olma ve olmama ile eleştirel düşünme eğilimi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu iki fark da istatistiksel olarak da anlamlıdır. Kardeşi olmayan öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri, olanlara göre daha yüksek çıkmıştır. Yüksek çıkmasının nedeni; kardeşi olanların, özellikle de kendinden büyük kardeşi olanların gerek bilgi edinme konusunda, gerek bilgiyi yorumlama konusunda, gerekse yaratıcı olma konusunda kendileri bir çaba göstermeden kardeşlerinden yardım almaları bakımından kaynaklanabilir.

Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile bölümleri arasında yapılan karşılaştırmada anlamlı bir fark bulunmamıştır. Araştırmada anne babanın öğrenim durumu, anne babanın mesleği, kardeş sayısı, kaç yabancı dil bildiği, yazın bir işte çalışıp çalışmama, kişisel ve ailevi gelir ile eleştirel düşünme eğilimleri arasında da anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Öztürk ve Ulusoy'un çalışmasında, öğrencilerin yaş, medeni durum, anne-baba eğitim düzeyi ve anne babanın çalışma durumunun eleştirel düşünme düzeyini etkilemediği görülmüştür [1].

Kökdemir tarafından yapılan "Belirsizlik Durumlarında Karar Verme ve Problem

Çözme” adlı çalışmada, psikolojiye giriş ve eleştirel düşünme dersi alan üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin bu dersleri almayanlara göre daha yüksek seviyede çıktığı görülmüştür. Amerika Birleşik Devletleri’nde, 1984 yılında Ulusal Eğitim Enstitüsü, eleştirel düşünme eğitiminin normal eğitimin bir parçası olması gerektiğine işaret etmiştir. Bu gereklilik uyarısı ile farklı dersler ve sistemlerle yapılan çalışmalarda, fazladan bir eleştirel düşünme eğitimi olmasa bile, psikoloji derslerinin kendi başına eleştirel düşünmeyi tetiklediği ve geliştirdiği ortaya çıkmıştır; yakın alan olarak kabul edilebilecek sosyoloji derslerinde ise bu tür bir etkiye rastlanmamıştır [15].

Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile bölümleri arasında yapılan karşılaştırmada anlamlı bir fark bulunmamıştır. Fark bulunmamasının sebebi, her iki bölüm öğrencilerinin de formasyon derslerinden olan “Eğitim Psikolojisi” derslerini almış olmaları gösterilebilir.

Araştırmada; Fen Bilgisi Öğretmen adaylarının ve Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilim puanları düşük düzeydedir. Fizik öğretmenleri üzerinde yapılan benzer bir çalışmada; bu öğretmenlerin CCTDI-T ortalama toplam puanı 232,35 olarak belirlenmiştir[14]. Yani düşük düzeyde saptanmıştır. Eleştirel düşünme eğilimini yüksek seviyeye taşıyabilmek için, geleceğin öğretmenlerine eğitim öğretim süreçlerinde “eleştirel düşünme” eğilimi kazanmaları konusunda ortam sağlanmalıdır. Ayrıca öğretmen adaylarını yetiştirme görevi üstlenen öğretim elemanlarının da eleştirel düşünme eğilimine sahip olmaları ve derslerini bu özellikleri geliştirecek şekilde vermeleri önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

[1] Öztürk, N., Ulusoy, H., “Lisans ve yüksek lisans hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve eleştirel düşünmeyi etkileyen faktörler”,

<http://66.102.1.104/scholar?q=cache:CzhuCA8KF4g:scholar.google.com/&hl=tr> (27. 10. 2008).

[2] Ay, Ş., Akgöl, H., “Eleştirel düşünme gücü ile cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi”, Kuramsal Eğitimbilim, 1(2), 65-75 (2008).

[3] Kökdemir, D., “Eleştirel düşünme: kapsamı ve eğitimi”, http://www.elyadal.org/docs/kokdemir_ed.pdf (17.02.2009).

[4] Paul, R., Elder, L., “How to detect media bias and propaganda”, <http://www.journalism.wisc.edu/~gdowney/courses/j201/pdf/readings/Paul%20R%20et%20al%202006%20-%20journalism%20bias.pdf> (06.06.2011).

[5] “Pascarella ve Terenzini’ye göre eleştirel düşünme (critical thinking) nedir?” <http://www.nenedir.net/nedir/felsefe/9537-pascarella-ve-terenziniye-gore-elestirel-dusunme-critical-thinking-nedir.html> (06.06.2011)

[6] John C. Ricketts, J. C., Rudd, R. D., critical thinking skills of selected youth leaders: the efficacy of critical thinking dispositions, leadership, and academic performance” <http://pubs.aged.tamu.edu/jae/pdf/Vol46/46-0132.pdf> (06.06.2011).

[7] Cüceloğlu, D. ; İnsan ve Davranışı; Remzi Kitabevi (1999).

[8] Sönmez, V.; Öğretim İlke ve Yöntemleri, Anı Yayınları, Ankara (2005).

[9] Ergin H. ; “Düşünmeyi-öğretmek-I”, <http://www.pdrdiyiz.biz/cocuklara-dusunmeyi-ogretmek-t4385.html> (25.10.2008)

[10] Kökdemir, D., “Belirsizlik Durumlarında Karar Verme ve Problem Çözme”, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara (2003).

[11] Demir, M. K.; İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Derslerinde Eleştirel Düşünme Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara (2006).

[12] Türnüklü, E., Yeşildere, S., “Problem, problem çözme ve eleştirel düşünme”, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25 (3), 107-123 (2005).

[13] Genç, S. Z., “Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 8 (1), 89-116 (2008).

[14] Şengül, C., Üstündağ, T., “Fizik öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimi düzeyleri

ve düzenledikleri etkinliklerde eleştirel düşünmenin yeri”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 36, 237-248 (2009).

[15] Kökdemir, D.;”Üniversitede bir eleştirel düşünme yöntemi”, Cumhuriyet Bilim Teknik, 632, 4-5 (1999).

[16] Aybek, B., “Konu ve beceri temelli eleştirel düşünme öğretiminin öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimi ve düzeyine etkisi”, Basılmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana (2006).

[17] “Öğrenme stilleri ve eleştirel düşünme arasındaki ilişkiye genel bir bakış”
http://www.anadolu.edu.tr/arastirma/hakemli_dergil

er/sosyal_bilimler/pdf/2006-1/sos_bil.4.pdf
(07.02.2009)

[18] “Bilgisayarın tanımı ve yapısı”
http://www.batl.k12.tr/dokumanlar/ders_notlari/dokumanlar/bilgisayara_giris/01bil_tanitimi.pdf
(07.02.2009).

[19] “Düşünme gücü: soran ve sorgulayan gençlik için öğretmen eğitimi destek projesi”
http://www.dusunmegucu.org/proje_hakkinda.aspx
(17.02.2009).

[20] “Eğitimde eleştirel düşünme yöntemi
<tins116.cankaya.edu.tr/uploads/files/egitimdeelestir>
<eldusunme.doc> (07.02.2009)

Geliş Tarihi: 27/07/2010

Kabul Tarihi:17/06/2011

